

**Корнійчук Майя Валентинівна –
директор Наукової бібліотеки
Національного університету
„Острозька академія”**

**Наукова бібліотека Національного університету „Острозька академія”: короткий
історичний нарис.**

Історія бібліотеки першого у східній Європі вищого навчального закладу - Острозької слов'яно-греко-латинської академії - є однією із сторінок історії нашої держави. Ця бібліотека – явище духовної культури хві-хвіі століття, відігравала значну роль у системі навчання Острозької академії. Її історія починається з заснування навчального закладу (кінець хві-поч.хвіі ст.).Бібліотека пройшла всі періоди становлення та розвитку, як і Острозька академія:

- період становлення (1576-1586)

-період найвищого свого розвитку(1587-1620)

-період занепаду і закриття Острозької слов'яно-греко-латинської академії.

З перших років діяльності у бібліотеці був сформований унікальний за складом і досить великий за обсягом(для того часу) бібліотечний фонд. Як свідчив сучасник Симон (Шимон) Пекалід (Пенкаля, Пенкальський), в 1600 р. в Острозі „квітне бібліотека, зібрана з немалим трудом”. Поповненням її займалися як князь В-К.Острозький і меценати, так і викладачі. Адже від рівня укомплектованості бібліотеки, її фондів, залежав рівень викладання наук а академії. Дослідники вважають, що богословська література грецького походження надходила до книгозбірні з Близького Сходу. А світські видання – із Західної Європи. Бібліотека мала тісні міжнародні стосунки з різними науковими центрами Європи, зокрема, з Грецією, Балканськими країнами, а також з Австрією, Литвою. Велику частину цієї книгозбірні складали рукописні матеріали: переписані курси лекцій, твори викладачів, студентів, матеріалів з історії церкви, оригінальних самостійних праць з різних питань. Окрему групу рукописних матеріалів складали рукописні літописи, хроніки, полемічні твори, крім того зберігалися рукописні книги Богослужбового змісту: євангелія, мінеї, твори отців церкви, оскільки того потребувала християнська культура. Бібліотека містила підручники та книги різної тематики (з філософії, теології, історії, літератури, риторики, граматики, словесності, права, математики, астрономії, медицини, а також іноземні книги, перекладені

та оригінальні праці культурних діячів, музичні твори).

Серед книг, що були видані в Острозі в друкарні К.Острозького та зберігалися в бібліотеці можна назвати „Новий Завіт і Псалтир”(1580), „Біблія”(1581), „Хронологія” Андрія Римші (1581), „Ключ царства небесного” Герасима Смотрицького (1587), „Книжица” Василя Суразького (1588), „Книга о постничестве” Василя Великого(1594), „Маргарит” Іоанна Златоустого (1595), „Опис на лист...отца Іпатія, Володимирського і Берестейського єпископа” Клірика Острозького (1598), „Апокрисис” Філарета Христофора (1598-1599). А також „Часослов”(1602), „Требник”(1606), „Псалтир із возслідуванням” та інші видання.

В системі освіти хві – хвіі ст. провідне місце відводилося засвоєнню граматики, оскільки її вважали засобом, за допомогою якого можна досягти всіх інших знань .В зв'язку із вивченням церковнослов'янської мови – міжнаціональної мови всіх православних слов'ян в бібліотеці зберігалися „Граматики словенська языка”(1586р –Вільно) та „ГраMATика” церковнослов'янської мови студента та викладача Острозької академії Мелетія Смотрицького(1619), яка є найбільшим досягненням староукраїнського теоретично-матеріального мовознавства, високий науковий рівень якої забезпечив її загальнослов'янський авторитет. М.Смотрицький виступив справжнім науковцем-дослідником міжнаціональної церковнослов'янської мови, тому і став найвидатнішим славістом давньої епохи. В бібліотеці зберігалася також „ГраMATика доброглаголивого еллино-словенского языка”(1591), в якій наочно продемонстровано рівноцінність грецької й слов'янської граматичних систем й показано можливість опрацювання окремої слов'янської граматики. Як вважають дослідники за книжкою 1591р. училися граматики видатні вчені Л.Зизаній та М.Смотрицький, і вплив її відчувається на лінгвістичних працях цих мовознавців.

Тісний взаємозв'язок існував між бібліотекою Острозької слов'яно-греко-латинської академії та друкарнями Волині, Києва, Львова, Москви, Білорусі, Литви, Венеції, Праги, Польщі та ін., що були одними із основних джерел поповнення фондів острозької книгозбірні. Серед видань, що розкривають наповнення фонду, варто вказати книги друкарні Вуковичів (Венеція): „Служебник”(1519), „Молитвослов із Часословом”(1536), „Октоїх”(1537), „Мінея святкова”(1538), „Требник”(1538-1540), „Псалтир із возслідуванням”(1546), „Служебник”(1554), книги друкарні Мамоничів (Вільно): „Євангеліє”(1575.), „Євангеліє”з сигнатурами і без сигнатур(1600) „Служебник”(1583,1598,1617), „Апостол”(1596), „Тріодь пісна”(1609), „Тріодь цвітна”(1609), „Часослов”(1617), книги друкарні Святодухівського братства(Вільно): „Служебник”(1617),

„Наука о седми тайнах церковних”(1618-1620), „Казанье на честный погреб...Леонтія Карповича”Мелетія Смотрицького(1620), „Новий Завіт і Псалтир”(1623), „Акафісти і канони”(1628), „Духовнии беседи...о досконалстве хрістіан православних”(1627), книги Друкарні Віленського Святодухівського братства (Св’є): „Діоптра, альбо Зерцало и виражене живота людського на том свете”(1612),”Євангеліє учительне”(1616), „Казанье двое. Одно на Преображение...Исуса Христа, другое на Успение...Богородици” Леонтія Карповича(1615), „Грамматіки славенския правильное синтагма”Мелетія Смотрицького(1619), книги Друкарні Києво-Печерської лаври (Київ): „Мінея святкова й загальна”(1619), „Службник”(1620,1629),”Тріодь пісна”(1627),”Тріодь цвітна”(1631),”Аполлеіа апології книжки,діалектом руским написанои”(1628),”Акафісти”(1629),””Книга о вере единой, святой.соборной, апостольской церкви” Захарія Копистенського(1620), „Беседи на 14 посланий святого апостола Павла” Іоанна Златоуста(1623),”Беседи на Деяния святых апостол” Іоанна Златоуста(1624),”Тлькование на Апокалипсію.Іоанна Богослова” Андрія Кесарійського(1625), „Омлія, албо казанье, на роковую память...Елісея...Плетенецкого Захарія Копистенського(1625), „Лексикон славенороскій и имен тлькованіе” Паво Беринда(1627), книги Друкарні Т.Вербицького(Київ): „Часослов”(1625,1626), книги Друкарні С.Соболя(Київ,Кутеїн):

„Октоїх”(1628,1629),”Мінеязагальна”(1628),”Апостол”(1630,1632),книги Друкарні Ш.Фіоля(Краків): „Тріодь пісна”(1421),”Часослов”(1491), книги Друкарні Балабанів(Кринос):”Євангеліє учительне”(1606), книги Друкарні Івана Федорова (Львів):”Апостол”(1574), книги Друкарні Успенського братства(Львів):”Грамматіка доброглаголиваго еллинословенскаго язика”(1591),”Просфонима”(1591),”Октоїх”(1630),”Мінея святкова й загальна”(1632),”Собор в богоспасаемом граде Вілни бивший”(1614),”Книга о священстве”Іоанна Златоуста (1614),”О христианском благочестии к иудеом ответ” Мелетія Пігаса(1593), книги Анонімної друкарні (Москва): „Євангеліє” вузькошриффтне, середньошриффтне, широкошриффтне(1553-1554,1558-1559,1563-1564), книги Друкарського Двору(Москва):”Тріодь пісна”(1589,1607), „Тріодьцвітна”(1591,1604),”Октоїх”(1594),”Апостол”(1597),”Мінея загальна”(1600),”Службник”(1602), „Апостол”(1606), „Євангеліє”(1606),”Мінея, вересень”(1607), „Мінея загальна”(1609),”Мінея, жовтень”(1609),”Мінея, листопад”(1610), „Устав”(1610),”Службник”(1616),”Октоїх”(1618), „Мінея, вересень”(1619),”Мінея, жовтень”(1619).”Мінея, грудень”(1620), „Тріодь пісна”(1621),”Тріодь цвітна”(1621),”Мінея, січень”(1622),”Мінея ,лютий”(1622),”Мінея. листопад”

(1623), „Требник”(1623),”Мінея, березень”(1624), „Требник”(1625), „Октоїх”(1626),”Євангеліє”(1627),”Псалтир

розслідуванням”(1627),”Євангеліє”(1628),”Євангеліє учитель не”(1629).”Мінея, серпень”(1630), „Службник”(1630), „Тріодь цвітна”(1630),”Мінея загальна”(1632), „Євангеліє”(1633), „Требник”(1633), „Устав”(1633), „Апостол”(1635),”Октоїх”(1635), „Службник”(1635), „Тріодь пісна”(1635), „Тріодь цвітна”(1635), книги Друкарні Ф.Скорини (Прага): „Біблія. Книга Ісуса Страхового”(1517), „Біблія. Приповідки Соломонові”(1517), „Біблія. Книга Премудросі Божої”(1518), „Біблія. Книга Буття”(1519), „Біблія. Книга Вихід”(1519), „Біблія. Книга Левит”(1519), „Біблія. Книга Повторення Закону”(1519), „Біблія. Книга Числа”(1519),”Біблія. Книга Юдиф”(1519), книги Друкарні Балабанів (Стратин): „Службник”(1604), „Требник”(1606), книги Друкарні Д.Црноєвича (Цетінсь):”Октоїх”(1494), „Псалтир із розслідуванням”(1494).

Аналіз навчального процесу Острозької слов’яно-греко-латинської академії дає змогу зробити висновки, що склад книжкового фонду відповідав предметам викладання „ семи вільних наук” в Академії, що поділялися на „тривіум”, який складався з граматики, риторики, діалектики (мистецтво диспуту), і „квадріуму”, куди входили арифметика („лічба й рахування”), геометрія (землі розмірення), музика, астрономія. Крім „семи вільних наук”учні оволодівали старослов’янською, грецькою, латинською, польською мовами, вивчали поезію та історію, філософію.

Близько 1626 р Острозька слов’яно-греко-латинська академія, не підтримана матеріально і зраджена духовно, починає остаточно занепадати, згодом (близько 1636) зовсім закривається, що було прямим наслідком діяльності ордену єзуїтів, активної підтримки католицької експансії відомими шляхетними родами того часу. Бібліотека Острозької слов’яно-греко-латинської академії мала світове значення не лише за змістом і складом книг, передусім вона акумулювала досвід людської думки за декілька століть і була неоціненним скарбом для культури України, фундаментом для розвитку бібліотечного, освітнього, книжного, архівного процесу в Україні, джерелом наукової , культурно-освітньої спадщини.

Після більше як 350-річної перерви у 1994 р. Указом Президента України розпочалося відродження Острозької академії. Одночасно почала відроджуватися і бібліотека. Хоч і повільно, фонд університетської бібліотеки зростає. Ректор, професори та викладачі академії сприяли становленню та розвитку бібліотеки. З року в рік зростала кількість монографій, підручників, посібників, що надходили до фондів бібліотеки в дар від викладачів університету. Значну частину цього зібрання становили книги з автографами вчених. Суттєво вплинула на кількісний і якісний склад фондів бібліотеки безкоштовна передача їй книг Національною Парламентською бібліотекою, Національною бібліотекою України ім. В.Вернадського, Національною Академією Наук України. Джерелами комплектування фонду

Наукової бібліотеки НаУОА є обмінно - резервні фонди провідних бібліотек вищих навчальних закладів, наукових інституцій, дарунки приватних осіб.

Вагомим джерелом поповнення фондів є подаровані приватні книжкові зібрання. Серед яких: колекція книг І.Д.Пасічника - ректора Національного університету „Острозька академія”, (література з різних галузей знань, особливу цінність складають видання з дарчими написами авторів), П.М.Кралука - першого проректора НаУОА (видання з філософії , історії, релігієзнавства та інших галузей знань), М.Г.Жулинського - директора Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка НАН України(книги з питань літературознавства, мовознавства, художня література, та ін.) М.П.Ковальського - професора, доктора історичних наук НаУОА, засновника та Голови Осередку українського товариства ім.М.Грушевського на Волині (праці на історичну тематику, особливу цінність складають видання „Повне зібрання Законів Російської Імперії”, „Історія Польщі”), В.І.Крекотня- українського літературознавця, професора, доктора філологічних наук (праці на історичну тематику, мовознавства, літературознавства), Д.В.Степовика- доктора богословських наук, доктора філософських наук, доктора мистецтвознавства, професора, академіка Академії наук Вищої школи України(видання по історії української ікони, мистецтву, мистецтвознавству), о.Рафаїла (Романа Торконяка) – доктора теології, ієромонаха, архімадрита (видання по теології, релігієзнавству, серед яких видання „Острозька Біблія” – переклад українською мовою з дарчим написом „а також колекції книг видатних громадсько-політичних та культурних діячів української діаспори, зокрема Петра Скорупського (США, книги по теології, релігієзнавству, історії, економіці), Олександра та Ірени Михалюків (США, видання по мистецтву, мистецтвознавству), Оксани та Ярослава Соколиків (Канада, книги та періодичні видання з історії України, що вийшли друком в Канаді), Якова Гурського - професора Сіракузького університету (США), керівника Департаменту слов'янських мов і літератур, дійсного члена української вільної академії наук у США (видання по історії, мовознавству, літературознавству) Андрія Фединського, Дж. Карка, Українського Історичного Товариства та інших.

Максимальне задоволення нових інформаційних потреб в процесі наукової, освітньої, професійної та загальнокультурної діяльності ставить питання про створення оновленої системи обслуговування користувачів, реалізація якої забезпечить оперативність, адекватність і повноту задоволення читацьких потреб в поєднанні бібліотечного, довідково-бібліографічного та інформаційного обслуговування. Як наслідок - активізувалась діяльність бібліотеки з поточного комплектування і доукомплектування профільними виданнями, зміцнились зв'язки бібліотеки з установами і організаціями, які видають літературу для

забезпечення наукового та навчального процесу, збільшився потік надходжень даних видань на безоплатній основі.

У 2002р. для Наукової бібліотеки за проектом ректора І.Д.Пасічника було споруджено будівлю, що відповідає вимогам бібліотечної технології сучасності, та яку визнано пам'яткою архітектури ХХ століття. Урочисте відкриття якої відбулося 22 червня 2007 року за участю президента України В.А.Ющенка. Над проектом нової споруди разом з архітектором працював і ректор, втілюючи у життя свою мрію - створити бібліотеку, яка б за своєю архітектурою, художнім оформленням, інтер'єром та змістом роботи стала б бібліотекою майбутнього, де читачі могли б долучитися до надбань національного та світового інформаційного простору. Будівля бібліотеки має круглу форму. При вході розміщені мармурові плити з викарбуваними прізвищами меценатів та благодійників, що надали кошти на будівництво бібліотеки. Вестибюль прикрашає скульптура Томаша Оскара Сосновського (1 версія - Немезида давньогрецька богиня справедливості відплати та подяки, 2 версія - Мадонна це неканонічне зображення непорочного зачаття пресвятої Діви Марії). У 2000-2006 рр. скульптура була відреставрована рівненським скульптором Петром Подольцем.

З появою нового приміщення з'явилися і нові можливості для розширення та забезпечення належного зберігання фондів і, найголовніше, нові можливості для обслуговування читачів. Книгосховище, облаштоване за типом європейських бібліотек, розраховане на 500 тисяч томів. Крім новозбудованої читальної зали, окрасою якої є розписи, виконані рівненським художником О.В.Чернюшком., було створено й зал електронної інформації, довідково-інформаційний відділ, службові відділи. Простора читальна зала з приміщенням для розміщення окремих книжкових колекцій носить ім'я представників української діаспори Романа та Володимири Василичиних, що надали щедрю пожертву на ремонт та реставрацію цієї зали. Її прикрасою є розміщені на колонах фотографії репродукцій відомих у світі скульптур пані Міргали – „Джерело”, „Проекція”, „Безконечне становлення”, „Втілення” та інші.

З розширенням масштабів діяльності університету, розширюється і коло завдань і функцій бібліотеки. Сьогодні Наукова бібліотека університету - це сучасний автоматизований бібліотечно-інформаційний центр що забезпечує доступ як до унікальних фондів бібліотеки, так і до електронних ресурсів. Її книжковий фонд налічує близько 300 тисяч томів і щороку поповнюється на 10 тисяч примірників. Вона має сім структурних відділів. Обслуговує професорсько - викладацький склад, наукових працівників, аспірантів, студентів, співробітників університету та читачів з інших навчальних закладів (понад чотири тисячі). Налагоджена співпраця з бібліотеками по книгообміну, електронній доставці документів,

міжбібліотечному абонементу. Фонди Наукової бібліотеки НаУОА розкриваються за допомогою системи традиційних каталогів та електронного. Зокрема, діють: електронний каталог, центральний алфавітний каталог, центральний систематичний каталог, алфавітний та систематичний каталоги авторефератів дисертацій, алфавітний каталог періодичних видань, алфавітний та систематичний каталоги літератури іноземними мовами. Велику роль у інформаційному забезпеченні відіграють систематичні картотеки статей (СКС).

У „Концепції інноваційного розвитку Наукової бібліотеки Національного університету „Острозька академія”” та „Концепції розвитку електронної бібліотеки Національного університету „Острозька академія”” відображені основні концептуальні засади наукової, науково-інформаційної, науково-методичної роботи бібліотеки, обґрунтовано основні засади та напрямки розвитку електронної бібліотеки, визначено політику формування та представлення електронної бібліотеки, профілю її комплектування, вирішення технологічних проблем. Реалізація даних питань пов'язується, перш за все, з впровадженням у практику роботи Наукової бібліотеки Національного університету „Острозька академія” інноваційних технологій при тісній взаємодії з рядом підрозділів університету та бібліотек.

З 2002 року бібліотека розпочала роботи з впровадження комп'ютерних технологій, яка функціонує та розвивається на основі вітчизняного програмного забезпечення „Український фондівий дім Бібліотека”, що створене і постійно удосконалюється на базі технологій нашої бібліотеки. На сьогодні в бібліотеці забезпечено комплексну комп'ютеризацію майже всіх виробничих циклів: процес комплектування, каталогізації, видачі літератури., створено електронний каталог книг, повнотекстові бази даних електронних підручників, БД публікацій з періодичних видань, а також з'єднано швидкісним каналом доступу локальну мережу бібліотеки із загально університетською мережею та всесвітньою мережею Інтернет, відкрито зал електронної інформації для читачів на 50 місць.

Впродовж уже багатьох років постійно удосконалюється науково-бібліографічне, довідково - бібліографічне та інформаційне обслуговування читачів, розширюється і поглиблюється науково - дослідна, науково - методична діяльність.

Бібліотеці належить одне з провідних місць у забезпеченні інформацією потреб кафедр факультетів, інформуванню про надходження видань у бібліотечні фонди. З цією метою Наукова бібліотека щомісяця видає „Прес-дайджести нових надходжень ”, в яких подається анотована бібліографічна інформація про книги, брошури, монографії, підручники, нормативну документацію, автореферати дисертацій, що надійшли в Наукову бібліотеку, а також в роботі використовує такий різновид бібліотечно-інформаційної діяльності, як організація книжкових виставок, що традиційно славляться глибоким науковим підходом

до їх організації, інформаційною насиченістю, актуальністю.

Як відомо, у сучасному інформаційному просторі жодна бібліотека та інформаційна установа не спроможна накопичити всі документальні багатства, не може розвиватися без плідних, творчих контактів із іншими інституціями, бібліотеками.. Наукова бібліотека Національного університету „Острозька академія” плідно співпрацює з такими авторитетними установами, як Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського НАН України, Національна парламентська бібліотека України, провідними музеями, архівами, бібліотеками вищих навчальних закладів, видавництвами, редакціями фахових періодичних видань та ін.

Новаторством та творчим пошуком характеризується діяльність Наукової бібліотеки НаУОА, спрямована на розвиток національної культури, освіти, українознавства, краєзнавства. Цьому сприяють творчі зв'язки книгозбірні з Інститутом історії України НАН України, товариством „Просвіта”, Державним комітетом національного телебачення та радіомовлення, та іншими закладами освіти, культури, громадськими організаціями, які постійно сприяють в поповненні фондів книгозбірні літературою з питань національної ідеї, краєзнавства.

Міжнародні культурні зв'язки завжди вважалися одним із пріоритетних напрямків діяльності Наукової бібліотеки НаУОА. Розвиток і підтримка взаємовідносин з урядовими, громадськими установами зарубіжних країн сприяє розширенню можливостей громадян щодо доступу до зарубіжних джерел інформації. Серед постійних партнерів бібліотеки: Американський фонд „Сейбр-Світло”, Міжнародний фонд „Відродження”, Посольство США в Україні, Гете - Інститут (Київ), Французький культурний центр(Київ) та інші.

Наукова бібліотека НаУОА здійснює наукову діяльність у взаємодії з факультетами університету, Науково-методичною бібліотечною комісією МОН України, Науковою бібліотекою ім.М.Максимовича Київського національного університету ім.Т.Г.Шевченка - методичним центром бібліотек вищих навчальних закладів, Науковою бібліотекою Львівського національного університету ім.І.Франка - методичним центром бібліотек вищих навчальних закладів західного регіону, Науковою бібліотекою Рівненського національного університету водного господарства та природокористування - зональним методичним центром, Українською бібліотечною асоціацією, з національними та державними науковими бібліотеками України, країн СНД, вищими навчальними закладами, науковими установами, урядовими та громадськими організаціями України, зарубіжних країн, міжнародними фондами тощо. На Наукову бібліотеку Національного університету „Острозька академія”, як і на інших, очікують організаційні зміни, пов'язані з розвитком колективних ресурсів, робота

по охороні прав інтелектуальної власності бібліотек і авторів, створення нормативно - правових засад бібліотечно-інформаційної сфери та запровадження міжнародних, європейських, міждержавних стандартів у практичну діяльність, інші важливі перспективні напрями.

Традиційно Наукова бібліотека бере участь в загальноуніверситетських заходах: Днях науки, конференціях, семінарах, презентаціях. В рамках проведення цих заходів постійно організовуються книжкові виставки, відкриті перегляди літератури, огляди літератури.

Наукова бібліотека університету маючи власну історію, кваліфікований кадровий склад, репрезентуючи культуру українського народу, спрямовує роботу на збереження та розвиток кращих історичних традицій Національного університету „Острозька академія”, є невід’ємною складовою інформаційного простору наукового, культурного, духовного, просвітницького зростання університетської освіти.

Використана література.

1. Кириличні стародруки xv- xvii ст. У Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського.-К., 2008.-232с
2. Кралюк П. Особливості вияву національної свідомості в українській суспільній думці xvi - першої половини xvii ст.- Луцьк.-1996
3. Литвинов В.Д. Україна у пошуках своєї ідентичності xvi – поч.. xviiст.- К.: Наук. Думка,2008.-517с.
4. Маслов С. Культурно-національне Відродження на Україні в кінці xvi і в першій половині xvii ст.//Європейське відродження та українська література xvi- xvii ст.- К.: Наукова думка,1993
5. Митрополит Іларіон (Іван Огієнко).Життєписи великих українців.-К.: Либідь,1999.-672
6. Мединський Є.М. Братські школи України і Білорусії в xvi – xvii ст.- К.,1958
7. Заславський І.В. З Істрії розвитку філософських ідей на Україні в кінці xvi – першій третині xvii ст.- К.: Наукова думка,1984.

Корнійчук Майя Валентинівна

35800 м.Острог

вул.Семінарська,2

Наукова бібліотека Національного університету

„Острозька академія”

тел. (03654) 3-00-23